

Káli Csaba

Az 1950. évi tanácsi választások Zalában

1945 után valamennyi hazai politikai párt tervezett bizonyos változtatásokat a magyar közigazgatásban. E téren (is) a legradikálisabb átalakítási koncepciót a Magyar Kommunista Párt fogalmazta meg. A párt, a hatalom különböző szintű formális elemeinek megszerzése után - MDP-vé való átalakulását követően - 1948 nyarán látott hozzá a szovjet mintát követő tanácsrendszer magyarországi adaptálásához.

Kezdetben még próbálták kiküszöbölni a születő rendszerből az emberek többségének körében baljós emlékü Tanácsköztársaság kapcsán legalább a tanács szót, néphatóság, népi bizottság elnevezésekkel helyettesítve azt, de 1949 közepére már alábbhagyott

Választási nagygyűlés Zalaegerszegen (1950)

ez az igyekezet. Ugyanebben az évben, mintegy előkészítendő a tanácsrendszer bevezetését, igen nagy mérvű átalakítást hajtottak végre az állami szakigazgatási szervek területén, jelentősen megnövelve az új hivatalok számát és minimum nevében megváltoztatva a régebbieket. Ezek a metamorfózisok nagyfokú kádermozgással jártak, ezzel kezdetét vette az az intenzív rotációs folyamat, amely az ötvenes évek közepéig, végéig jellemezte a magyar közigazgatást, nagy mértékben gyengítve annak hatékony működését.

Hivatalosan első ízben az 1949. évi XX. tv., azaz a Magyar Népköztársaság alkotmánya szövege az „államhatalom helyi szervei” megnevezés alatt a tanácsrendszer közeijövböeni megteremtéséről. A leendő struktúra alapelemeit felvázoló alkotmánybéli paragrafusok csak a kereteket jelölték ki, felhatalmazva a minisztertanácsot és annak tagjait a részletek kidolgozására

Már a közigazgatás radikális átalakításának tudatában azzal összhangban változtatták meg 1949 decemberében - 1950-es hatályosulással - a megyék területi beosztását, majd 1950 júniusában a járási beosztást is. Ezen intézkedések Zala megyére gyakorolt hatásai közismertek.

1950-ben Magyarországon a tanácsrendszert alapvetően három ütemben valósították meg olyképpen, hogy szavazásra csak a legvégén került sor, amely hangsúlyozottan csak szavazás volt és nem választás. A hierarchikus rendnek megfelelően a megyei tanács megalakítása lett az első feladat. Az erről kiadott minisztertanácsi rendelet 1950. június 15-ében jelölte meg azok felállításának időpontját. Egy nem sokkal később megjelenő másik rendelet a járási és városi tanácsok felállítását augusztus 15-ére tűzte ki. Az említett tanácsok megalakításában - lényegét tekintve tehát delegálásában - az 1949-es „választásokon” már debütált Magyar Függetlenségi Népfront kapta formálisan a főszerepet. A tanácstagok kiválogatásában valójában az MDP akarata érvényesült, a népfront csak közvetítette ezt, elsődleges feladata szerint el kellett homályosítania a pártnak, mint első mozgatónak a szerepét. A szűkebb értelemben vett tanácsokkal, a testületekkel egy időben illetve kevessebbel azt megelőzően az apparátus is megkezdte tevékenységét

Az alakuló ülés mindenütt szigorúan meghatározott koreográfia szerint zajlott le. A végrehajtó bizottság tagsága, az elnök, az elnökhelyettesek, valamint a titkár személye előre eldöntött tény volt. Megszervezték még a hozzászólásokat, üdvözléseket, nem is beszélve a külsőségekről a terem megfelelő dekorációjáról és az ilyen ünnepi alkalmakkor elmaradhatatlan kultúrmisszióról.

A megyei, járási, városi tanácsok megalakításánál fontos, szem előtt tartandó kérdés volt a tagok különböző szempontú szociális összetétele, mely téren az MDP vezetősége szigorú direktívákat szabott meg. Az első és legfontosabb kérdés a párttagság volt. Ennek arányát a tanácstagok körében hatvan százalékban szabták meg, amit plusz-mínusz néhány százalékkal eltéréssel Zalában sikerült teljesíteni. Úgyszintén ele-

get tettek a nők minimum harminc százalékos arányának, és a fiataloknak is helyet biztosítani akaró korösszetételnek. Igyekeztek megfelelni az optimális foglalkozási szerkezetet előíró ukázoknak is, de legkevésbé ez sikerült.

Az előbbieknél jóval nagyobb munkát igényelt a községi tanácsok megszervezése. Ezen belül is az új hivatali szervezetű községek apparátusának kialakítása és elhelyezése jelentette az első feladatot. Zala megye akkor 260 községében összesen 223 tanács alakult, ebből 191 volt az önálló és 32 a közös ta-

A nagygyűlés hallgatósága

nács. Ebből öt volt azoknak a száma ahová három község tartozott, a többihez kettő. A tanácsai hivatalt kapott 223 község közül 136 volt az új és 87 a régi hivatali szervezetű község.

A technikai jellegű problémákon túl a leendő tanács - pontosabban a végrehajtó bizottság - elnökének illetve titkárának gondos kiválasztása volt a legfontosabb politikai feladat. Egy 1950. szeptember 22-én e tárgyban kelt jelentés szerint az új hivatali szervezetű községek (136) elnökelöltségei közül mindössze kilenc dolgozott akkor a hivatali apparátusban. A régi hivatali szervezetű községek (87) elnökelöltségei közül is csak 14-en dolgoztak a községi közigazgatásban. A leendő elnökök többsége tehát új embernek számított a kiépülő tanácsai rendszerben.

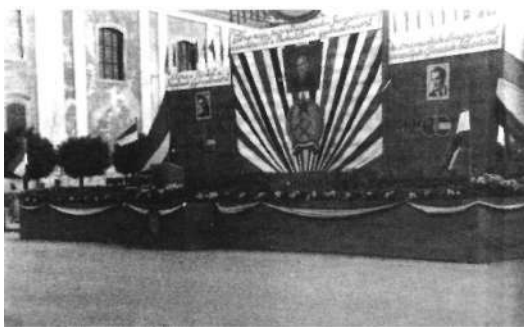
A leendő vb-titkárok esetében - látszólag - fordított volt a helyzet. A tervezett 223 községi (közös) tanács kijelölt, megválasztásra javasolt vb-titkára közül csak 12-en nem dolgoztak a községi igazgatás valamely területén. Ebből azonban nem következik, hogy a régi jegyzők, körjegyzők lettek vb-titkárok, a kép ennél jóval árnyaltabb. A két funkció közötti folytonosság az esetek jelentős részében 1950 első

feléhez, vagy 1949-hez képest állt fenn, mivel ezen időszak káderno mozgásai végképp átforgalmazták a jegyzői kart. Összességében azt mondhatjuk, az 1945 előtti falusi (kör)jegyzők közül - a többszörös rostálás után - csak nagyon kevesen lettek 1950 őszi vb-titkárok. A tanácsai választások után is folyamatosan zajló fluktuáció ráadásul legelőször őket érte el, így akik az 1945 és 1950 közötti szűréseken átjutottak többségükben pár évvel később kikerültek a közigazgatásból, legalábbis a vezető pozícióból.

Hosszas szervezeti előkészítések után, 1950. október 22-ére tűzték ki a helyi tanácsok meg-, illetve újjáválasztását, amelynek során már a választópolgároknak is szántak némi szerepet. Ezzel függött össze közvetlenül a választások előtt, a közigazgatási apparátus elé tornyosult legkomolyabb adminisztratív feladat, a választói névjegyzék összeállítása. A választójogot meghatározó rendelkezések félreértelmezése, illetve a túlzott sietségből eredő adminisztratív tévedések miatt sokszor kellett pótnévjegyzéket felvenni. Az összeírás hiányosságainak típusai közül kiemelésre méltó az, amelyik az egész választási ceremónia nyilvánvaló komolytalanságáról árulkodik, midőn egyes vezető pártfunkcionáriusok sem törődtek azzal, hogy felkerültek-e választói névjegyzékre vagy sem, majdnem lemaradva így a - számukra leginkább - kötelességnek számító voksolásról. A szavazás a helyi agitációs tevékenység intenzitásától függően egyes helyeken gördülékenyen, míg máshol vontatottan haladt. A reggel hét órakor megkezdett művelet több faluban már nyolc órakor be is fejeződött, így például Gáborjánházán, mely „szép eseményről” a rádió és a Szabad Nép is megemlékezett.

Az 1950. október 22-ei tanácsai választások alkalmával a megye 169 724 (81 157 férfi és 88 567 nő) választópolgára közül összesen 164 459-en (78 921 férfi és 85 538 nő) szavaztak. E szerint a leadott szavazatok száma az összes választójogosultak 96,89%-át tette ki. (A férfiak 97,24, míg a nők 96,58%-ban szavaztak.) A leadott szavazatok közül 161 667 volt az érvényes, ami az összes szavazat 98,25%-át adta. Az érvényes szavazatok közül 161 170 voks (99,69%) a népfront mellett szólt, míg 497 (233 férfi, 264 nő) ellene. Joggal vetődik fel a kérdés, hogyan sikerült ezt az eredményt kicsikarni a választókból? Ennek nagyon sok faktora volt a szép

szótól az erőszakos agitáción át a megfélemlítésig, de a legfontosabb mégis a nyílt szavazás kikényszerítése volt. Ezt az előzetes agitáció és megfélemlítés, valamint a szavazólap szövegének rafinált megszövegezése együtt érte el. A szavazólap alján - a névsort követően - ez a szöveg állt: „Aki ellene szavaz, az két vonallal a kört keresztülhúzza” Aktív cselekvést tehát a negatív szavazóktól vártak, így teljesen nyilvánvaló volt, hogy aki bemegy a szavazófülkébe az

A nagygyűlés után

ezt miért teszi. Az ellenszavazókat titokban fel is jegyezték, ekkori - nem megfelelő - szavazói magatartásukra a későbbi „káderjellemzésükben” rendszerint ki is tértek.

A községi tanácsok az előzetes terveknek megfelelően október 26-án és 27-én alakultak meg, egyedül Kacorlak renitenskedett a 28-án tartott alakuló ülésével, itt ugyanis a megválasztásra kijelölt elnök és elnökhelyettes személye ellen kifogás merült fel, amit csak egy napos késés árán tudtak orvosolni. A járási és városi tanácsok október 30-án, míg a megyei tanács november 8-án alakult újjá. Ezek esetében a személyi összetételt illetően javarészt csak technikai jellegű változások történtek (elhalálozás, áthelyezés, bevonulás stb.) míg a falvakban már sűrűbben fordultak elő politikai jellegű módosulások a jelöltek és a ténylegesen megválasztottak között.

Ezeket nagyobb részt a helyi hatalmi torzsalkodások okozták, más esetben az illető meggondolta magát és nem vállalta a feladatot. Leginkább a helyi pártvezetés és a leendő tanács vezetése közötti - esetleg régebbi gyökerű - nézeteltérések szórtak homokot a gépezetbe. Az egyik beszámoló tanúsága szerint például Hottón: „Málics Ferenc párttitkár saját családja köréből akarta biztosítani a tanácselnö-

köt, első ízben magát, majd feleségét, majd fiát jelölte tanácselnöknek. A járási bizottság közbelépésével változtattunk és Málics elvtársnak megmagyaráztuk, hogy mennyire helytelen lenne egy családi klikket alakítani, amit ő be is látott és így Czingeráber János dolgozó parasztot választották meg tanácselnöknek.” A gondosan megkoreografált alakuló ülések döntő többségében minden a tervek szerint alakult, de néha a félreértések okán akadtak bohózatba illő jelenetek is: „Nagykapomakon az egyik tanácstag az üdvözlő beszédében megköszönte a népfront elnöknek és a Pártnak az eddigi működését.” - tudósít az eseményről készült feljegyzés. Voltak előre nem látható spontán kavargások is, mint például Dióskálon, ahol: „Kovács József Défosz titkár Szálasi nevét emlegette, hogy a lelkes éljenzésből az kihallatszott. A községi párttitkár figyelmeztetése után még egyszer említette Szálasi, majd hirtelen észhez tért és eljenezte Rákosi elvtársat. Kovács József részeg volt”.

Könyvészeti források:

Farkas Gábor: A megye, a város és a község igazgatása Magyarországon 1945-1950. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992.
 Dokumentumok Zala megye történetéből 1947-1956. Zalai Gyűjtemény 48. Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg, 1999.
 Zala megye archontológiája 1138-2000. Zalai Gyűjtemény 50. Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg, 2000.

Levéltári források:

Zala Megyei Levéltár (ZML) Magyar Dolgozók Pártja (MDP) Zala Megyei Bizottsága (ZMB) 2. fondcsoport (fcs) államhatalmi iratok 27-29., 32., 34., 38. őrzési egység (o. e.)
 ZML MDP ZMB 2. fcs. Káder Osztály ir. 47. o. e.
 ZML Zala Megyei Tanács Titkárság ir. 5235/1950.

A képek lelőhelye: Zala Megyei Levéltár

